

8. Миколаївці долучилися до Всеукраїнської акції одночасного співу колядки «Нова радість стала» URL:<https://tsn.ua/ukrayina/naymasovishe-vikonannya-ou-hto-mikolaya-lyubit-zafiksuvali-v-mikolayevi-850433.html> (дата звернення 20.08.2019 р.).
9. Наймасовіше виконання "Ой, хто Миколая любить" зафіксували в Миколаєві URL:<https://tsn.ua> – Режим доступу// <https://tsn.ua/ukrayina/naymasovishe-vikonannya-ou-hto-mikolaya-lyubit-zafiksuvali-v-mikolayevi-850433.html> (дата звернення 20.08.2019 р.).
10. Презентація виставки до Великодня «Традиції. Сучасність» URL:<http://uknr.mk.gov.ua/ua/news/?id=27102> (дата звернення 20.08.2019 р.).
11. Степові килимки URL:<http://www.museum.mk.ua/2016-01-27-19-53-36/126-sterovi-kilimki> (дата звернення 20.08.2019 р.).
12. Творчий звіт спеціальності Хореографія: “Всесвіт хореографії” URL:<http://mkkm.edu.ua/afisha/tvorchyj-zvit-spetsialnosti-horeografiya-vsесvit-horeografiyi/> (дата звернення 20.08.2019 р.).
13. Творчий звіт Прибузького ансамблю пісні і танцю URL:<http://ocnt.com.ua/informaciya-pro-tvorchij-zvit-pribuzkogo-ansamblyu-pisni-i-tancyu/> (дата звернення 20.08.2019 р.).
14. Хор Фоминых отметил 40-летие концертной программой «Chorus inside» в Николаеве URL:<http://nikvesti.com/news/culture/80476/> (дата звернення 20.08.2019 р.).
15. Хор имени Фоминых дал в Николаеве концерт с рождественскими песнями URL:<http://nikolaev24.com.ua/news/hor-imeni-fominyh-dal-v-nikolaeve-kontsert-s-rozhdestvenskimi-pesnjami> (дата звернення 20.08.2019 р.).

УДК: 572.027(477.53):008(477)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЛУБЕНЩИНИ В УКРАЇНОЗНАВЧИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ГОРЕНКО І.І.

Л.І. Горенко, кандидат мистецтвознавства, доктор філософії,
завідувач Навчально-методичного відділу МЗВО «Київська Академія мистецтв»

Ключові слова: культурна спадщина Лубенщини, музейна справа

Історична та культурна спадщина Лубенщини від найдавніших часів до початку ХХІ ст. займає одне з поважних місць в системі наукових досліджень емпіричного та теоретичного характеру. Важливою складовою цього історико-культурного процесу є українознавчі та концептуально-методологічні засади, які формувалися в контексті розвитку музейної справи і об'єктивно ґрунтувалася на засадах державної політики УРСР та Української держави новітньої доби в галузі національної української культури, освіти, науки і мистецтва, тому є надзвичайно пріоритетними, стратегічними і перспективними. Важливим завданням державної культурної політики України було збереження, поповнення та дослідження пам'яток прадавньої і героїчної історії українського народу, скарбів української національної культури. Музейна справа в Україні цього періоду мала чітко виявлений науковий культурологічний, краєзнавчий та

українознавчий характер, а її зміст був наповнений гордістю щодо культурно-історичної спадщини української нації.

У розбудові музейної справи Лубенщини та Полтавщини упродовж 40-х – початку 90-х років ХХ століття важливий внесок здійснив Горенко Іван Іванович (1924–1982), видатний український історик, археолог, біолог, природознавець, краєзнавець, педагог, митець і культурно-громадський діяч. Працював Горенко І.І. та здійснював наукові дослідження у Лубенському краєзнавчому музеї безперервно від 1946 по 1982 рр. (у 1976–1982 рр. – на посаді директора музею), а також вперше заснував в Україні Галерею образотворчого мистецтва Лубенського краєзнавчого музею, яку також очолив з 1976 року (тепер Лубенського краєзнавчого музею імені Гната Стеллецького) [6, с.165–166].

Так, одним із українознавчих осередків наукового музеєзнавства Полтавщини є Лубенський краєзнавчий музей (засн. 1891 р.), історія заснування якого пов'язана з діяльністю Катерини Миколаївни Скаржинської (уродж. фон Райзер, англ. *Kateryna Nikolaevna von Reiser*; нар. 19 лютого 1852 р., Постав-Мука, Лохвицького повіту Полтавської губернії – пом. 1932 р., хут. Круглик Лубенського району Полтавської області) – української поміщиці, мецената, археолога, культуролога, колекціонера старожитностей, культурно-громадського діяча, фундаторки першого загальнодоступного приватного краєзнавчого музею Лівобережної України. Освіту К.Скаржинська здобула екстерном у жіночій гімназії в Лубнах, а також навчалася на Бестужевських вищих курсах у Петербурзі. Приятелювала з відомим критиком В.В.Стасовим, за порадою якого познайомилась з колекціями Ермітажу та Академії мистецтв. На її кошти на Лубенщині проводились археологічні розкопки. Також у Круглику було засновано народну школу, бібліотеку, аматорський український театр [2, с.237–238; 5, с.165]. У 1880 році започаткувала перший в Україні приватний музей, першим попечителем якого був Ф.І.Камінський, а також музей мав численне коло співробітників і громадських помічників, серед них: Кир'яков Г.С., Кульжинський С.К., хранитель музею Лавренко О.А. (1866–1933), професори Київського університету Феофілактів К.М. та Армашевський П.Я., колекціонер Остроградський С.М. (1836 – після 1912), службовець Измайлов С.М. Збирачами археологічних колекцій були вихованці Ф.І.Камінського: викладач Бочкар'єв К.П., сини Кир'якова Г.С. – офіцери П.Г. та С.Г.Кир'якови, краєзнавець з Катеринославщини Золотницький В.В., а неодноразовими дарителями – професор Авенаріус М.П., граф Бобринський О.О., дослідник Роменщини Безпальчев В.Ф., археологи Єфименко П.П., Зарецький І.А., Ляскоронський В.Г. На спрямування діяльності музею великий вплив мали київський нумізмат і археолог Болсуновський К.В. та мистецтвознавець і публіцист Горленко В.П., який постійно консулював співробітників музею і був першим популяризатором його колекції. Крім того, Катерина Скаржинська заклала у своєму маєтку дендрарій, а у 1883 році познайомилася з відомими українськими колекціонерами В.В.Тарновським (1838–1899), С.А.Мазаракі (бл. 1855–1912) та їх колекціями. К.М.Скаржинська була обрана членом кількох наукових товариств: Всеросійського товариства любителів природознавства, антропології та етнографії, Всеросійського нумізматичного, почесним членом Полтавської вченої архівної комісії. Після смерті свого чоловіка передала колекцію у кількості 20 тис. експонатів і 4 тисяч книг у дар Природничо-історичному музею Полтавського губернського земства. Крім того, К.Скаржинська вперше в Україні

створила колекцію автентичних великодніх яєць у 1888–1905 роках. Переважна більшість писанок була розписана народними майстринями і колекція нараховувала 2123 одиниці (1898 р.), зібраних з 18 регіонів (губерній). Окрім писанок К.Скаржинська збирала і їх зображення [1, с. 55; 2, с.237–238; 3, 158; 5, 123–124]. На прохання К.Скаржинської допомогти зібрати писанки відгукнулися представники інтелігенції К.Болсуновський, С.Венгрженовський, М.Грейм, М.Грекк, М.Кульчицький, о.Ігнатій Лотоцький, професор М.Сумцов, М.Янчук, В.Ястребов та інші. З 1905 року К.Скаржинська виїхала до Італії, згодом до Швейцарії, де оселилася у Лозанні. Займалася добродійністю, матеріально підтримувала політемігрантів. У Давосі видавала літературно-науковий журнал «За рубезом» [16, с. 15–17; 17, с.67–72].

Про лубенську колекцію старожитностей К.М.Скаржинської писали: К.П.Бочкарьов, В.П.Горленко, В.С.Іконников, Т.Н.Дяченко, І.А.Зарецький, Ф.І.Камінський, В.М.Коротенко, С.К.Кульжинський, О.М.Лазаревський, В.Г.Ляскоронський, Д.І.Яворницький, а також українські дослідники ХХ – початку ХХІ ст.: Будзар М.М., Ванцак Б.С., Горенко І.І., Горенко Л.І., Коротенко В.М., Кульжинський С.К., Піскова Е.М., Пустовіт Т.П., Семенюта В.І., Супруненко О.Б. та інші [3–8; 10–12; 14–17]. Зібрання старожитностей К.М.Скаржинської належить до числа перших великих музейних колекцій на Полтавщині, яке згуртувало навколо цього своєрідний науково-дослідний осередок, де працювали провідні фахівці [5, с. 165; 8, с. 34–45; 9, с.155]. Музей К.М. Скаржинської налічував 20000 експонатів. Структурно збірки поділялися на такі галузі: археологія – 1438 одиниць збереження (понад 3000 предметів), етнографія – 9533 од.зб., історія – 5178 од. зб., природознавство – 3836 од.зб. До складу зібрання також належали музейні пам'ятки народів інших країн, збірка стародруків та наукова бібліотека – понад 4000 томів. Щодо історії заснування Лубенського краєзнавчого музею варто зазначити, що у 1873 році учителем, краєзнавцем і археологом-аматором Федором Івановичем Камінським (1854–1891), першовідкривачем Гінцівської палеолітичної стоянки було відкрито музейну кімнату в Лубенській чоловічій гімназії, що власне і стало початком музейної справи у місті.

У «Статуті Лубенського музею» чітко визначено його навчально-педагогічні, культурологічні та наукові завдання, а саме: «збирати й зберігати як науковий матеріал різні пам'ятки старовини, переважно місцевого значення; сприяти засвоєнню цього матеріалу кожним охочим учитись і розвиватись» [6, с. 165-166; 10, с. 43; 11, с. 481–482; 12, с. 595]. У музеї вівся облік відвідувачів й екскурсійних груп, а вхід до нього був безкоштовним. Так, за три роки (1898–1901 рр.) кількість відвідувачів зростає від 62 осіб до 771, склавши 1228. Згодом число відвідувачів збільшилося до 300. Серед них були відомі історики й археологи В.Б.Антонович, І.А.Зарецький, В.І.Ляскоронський, Е.Р.Штерн, Д.І.Яворницький та ін. Історико-культурну традицію гідно успадкували й продовжили наступники Катерини Миколаївни Скаржинської, перш за все, директори Лубенського краєзнавчого музею: Горенко Іван Іванович (1924–1982) та Семенюта Василь Іванович (1926–1998). За період роботи Горенко І.І. на посаді наукового співробітника (1946–1972 рр.), старшого наукового співробітника (1972–1976 рр.), а потім директора музею (1976–1982 рр.) було оновлено нове приміщення та здійснено важливі будівельні роботи, проведено упорядкування музейних фондів та відповідний каталог архівних матеріалів,

створено новий тип експозицій та їх презентацій. Горенко І.І. став автором перших путівників історії Лубенського краєзнавчого музею, наукових статей, присвячених актуальним питанням розвитку музейної справи на Полтавщині та в Україні впродовж XVIII–XX ст. [13, с. 595–596; 14, с. 47-49; 15, с. 113]. Йому вперше належать розробки тематично-експозиційних планів щодо побудови тематичних виставкових експозицій Лубенського краєзнавчого музею та в громадських музеях Лубенщини, Полтавщини та в інших регіонах України. Постійно брав активну участь у роботі Всеукраїнських науково-практичних конференцій, семінарів, лекторій тощо. Також вперше Горенко І.І. розробив тематичний курс лекцій і методичні рекомендації для професійної підготовки лекторів-краєзнавців Полтавщини і Лубенщини, а також існують численні записи радіопередач з авторськими виступами, де висвітлено прадавню та сучасну історію міста. Всі ці матеріали та рекомендації й до нині виконують функцію своєрідних навчально-методичних посібників для працівників музейної справи в Україні.

Таким чином, упродовж XX – початку XXI століття Лубенський краєзнавчий музей набув значення науково-дослідного центру, де формуються нові теоретичні й практичні методи-підходи у вивченні історії та культурної спадщини України на засадах модерної наукової парадигми.

Список використаних джерел

1. Банкова Л.А., Дяченко Т.М., Мошнікова Т.С. Лубенський краєзнавчий музей: Путівник. Харків, 1991. 67 с.
2. Білоусько О.А., Мирошніченко В.І. Нова історія Полтавщини. Кінець XVIII – початок XX століття. Полтава, 1996. С.237–238.
3. Будзар М.М. З історії садибної культури України XIX сторіччя: маєток Скаржинських у Круглику під Лубнами як культурне явище. У зб.: Література та культура Полісся. Вип. 30: Культура Полісся та України в історичному, філологічно-мистецькому контексті / Відп. ред. і упорядник Г.В.Самойленко. Ніжин: Вид-во НДУ імені М.Гоголя, 2005. С.157–165.
4. Г. [Горленко В.П.] Лубенський музей Е.Н.Скаржинской. *Киевская старина*. 1890. Т.31. № 10. С.123–134.
5. Горленко Василь Петрович // Енциклопедія історії України: у 10 томах / редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2: Г – Д. С. 165. – 518 с.
6. Горенко Л.І. Українознавча діяльність І.І.Горенка – музеєзнавця, педагога та культурно-громадського діяча // Державна історична бібліотека України: історія, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої до 70-річчя заснування Державної історичної бібліотеки України. Київ: «Арістей», 2009. С.165-166.
7. Горенко Л.І. Культурологічні трансцендентні цінності в розвитку духовного потенціалу особистості. За твором Г.С.Сковороди «De libertate» («Про свободу») Міжнародна науково-практична конференція «Морально-світоглядне природовідповідне й культуровідповідне вчення Г.С.Сковороди в сьогоденні» (м.Київ, 16 листопада 2021 року): Збірник тез і доповідей / Редактор-упорядник: О.А.Шокало. Київ: Ін-т генези життя та Всесвіту, 2021. С. 46–49.
8. Дяченко Т. Віхи становлення музейництва на Лубенщині // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наук. статей 2001–2003 рр. Полтава, 2004. 189 с.

9. Кульжинский С.К. Описание коллекции народных писанок: на основе собрания Лубенского музея Е.Н.Скаржинской. Репринт. издание. Харьков: САГА, 2011. 178 с.: ил., табл.
10. Лубенський краєзнавчий музей: Путівник / Упорядники: І.І.Горенко та В.І.Семенюта. Полтава: Полтавське обласне книжково-газетне вид-во, 1961. 62 с.
11. Лубенський краєзнавчий музей // Полтавщина: Енциклопедичний довідник (за ред. А.В.Кудрицького). Київ: «Українська Енциклопедія», 1992. С.481–482.
12. Піскова Е.М. Скаржинська Катерина Миколаївна // Енциклопедія історії України: у 10 томах / редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2012. Т.9: Прил – С. – С.595. – 944 с.: іл.
13. Пустовіт Т.П., Супруненко О.Б. Скаржинської колекція. У кн.: Полтавіка – Полтавська енциклопедія. Том 12: Релігія і Церква. Полтава: «Полтавський літератор», 2009. С. 595–596.
14. Сергієнко Д.В. Меценатське подвижництво Катерини Скаржинської (1852–1932) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. Вип. 43. С. 45–49.
15. Супруненко О.Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України (Лубенський музей К.М.Скаржинської): Монографія. Київ-Полтава: Археологія, 2000. 392 с.: іл.
16. Супруненко О.Б. Археологічні дослідження та зібрання Лубенського музею К.М.Скаржинської. Автореферат дис. канд. історичних наук. Київ: Інститут археології НАНУ, 1997. 24 с.
17. Gorenko L.I. Innovative technologies of modern media education in the conditions of European integration: theory, methodology, practice. VII Международная научно-практическая конференция «Dynamics of the development of world science» (18–20 марта 2021 года, Ванкувер, Канада) // Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2021. Pp. 67–75.